

5. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

6. Личко В. Поняття безоплатної правової допомоги та деякі аспекти її надання в Україні / В. Личко / Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

7. Система безоплатної правової допомоги у цифрах: основні статистичні показники роботи системи протягом 2014 року // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 3. – С. 8 – 9.

Рябко С.В.

(наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С.В.)

студент III курсу

*Полтавського нафтового геологорозвідувального
технікуму ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка*

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУДОМ В УКРАЇНІ

Цивільне законодавство України передбачає судові та позасудові способи захисту прав та охоронюваних законом інтересів.

Однією із найважливіших засад цивільного права є принцип всебічного захисту цивільних прав та інтересів, який відображає і розвиває положення ст.ст. 55 та 124 Конституції України про те, що права і свободи людини і громадянина захищаються судами, юрисдикція яких поширюється на всі правовідносини [4, с. 143].

Дослідження питань інституту захисту цивільних прав раніше здійснювали О.В. Дзера, А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська, І.В. Венедіктова та ін; у 2014 році здійснено узагальнення Верховним Судом України «Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України» [1, с. 67].

Згідно ч. 1 ст. 16 ЦК України «Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу» [6].

Ч. 2 ст. 16 ЦК України встановлює перелік цивільно-правових способів захисту прав та інтересів. До них відносять: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової шкоди); визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Суд може

захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом [6].

На думку науковця І. Венедіктової, перелік способів захисту цивільних прав та інтересів є закритим – способи захисту мають бути визначені ЦК України, іншим законом або договором. Суди не мають одностайної позиції у застосуванні закритого переліку ст. 16 ЦК України. У більшості постанов зазначається неможливість задоволення позовних вимог, оскільки сторони обрали спосіб захисту, не передбачений ст. 16 ЦК України. Але існує й інша позиція. Верховним Судом України зазначається, що законодавчі обмеження матеріально-правових способів захисту цивільного права чи інтересу підлягають застосуванню з дотриманням положень статей 55, 124 Конституції України та ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до яких кожна особа має право на ефективний засіб правового захисту, не заборонених законом. Оскільки положення Конституції України та Конвенції мають вищу юридичну силу, а обмеження матеріального права суперечать цим положенням, порушення цивільного права чи цивільного інтересу підлягають судовому захисту і в спосіб, не передбачений законом (зокрема, ст. 16 ЦК України), але який є ефективним засобом захисту, тобто таким, що відповідає змісту порушеного права, характеру його порушення та наслідкам, спричиненим цим порушенням [2, с. 84].

Розглянемо окремі способи захисту цивільних прав та інтересів.

Визнання права як способу захисту порушеного суб'єктивного права полягає у необхідності встановлення фактичної обставини і надання їй правового значення у зв'язку з відсутністю правовстановлюючих документів, або якщо такі документи ставляться під сумнів іншими особами. Найпоширенішим є визнання права власності. Як зазначає С.О. Бородовський, необхідно врахувати, що за загальним правилом як речовий спосіб захисту він повинен використовуватися у спорах, що виникли з речово-правових відносин. Однак із цього правила є винятки, наприклад, у разі виникнення спору щодо отримання покупцем майна, яке за договором купівлі – продажу повинно бути йому передано і право власності на яке на підставі закону або договору вже виникло, але майно не передано продавцем, або в разі неповернення речі після закінчення строку договору майнового найму (оренди). У наведених прикладах, крім невиконання договірних зобов'язань, також наявний факт утримання/набуття майна без достатньої правової підстави, що порушує речове право власника, яке підлягає захисту на основі речово-правового способу захисту права.

Отже, в тих спорах, у яких поряд із зобов'язальними вже є речово-правові відносини, можуть одночасно використовуватися зобов'язально-правові та речово-правові способи захисту прав [1, с. 76].

Припинення дії, яка порушує право – цей спосіб захисту полягає у бажанні володільця суб'єктивного права припинити порушення в цей час

і на майбутнє або усунути загрозу його порушення, застосовується також з метою усунення перешкод на шляху здійснення права. Отже, власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження майном (негаторний позов – ст. 391 ЦК України).

Відновлення становища, яке існувало до порушення, як самостійний спосіб захисту застосовується у випадках, коли суб'єктивне право в результаті правопорушення не припиняє свого існування і може бути поновлено у результаті усунення правопорушення. Таким способом є, наприклад, повернення власнику майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов – ст. 387 ЦК України), виселення особи, яка самовільно вселилася в житлове приміщення.

Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту полягає в тому, що правопорушник (боржник) на вимогу потерпілого (кредитора) зобов'язаний вчинити дії, передбачені зобов'язанням, що існує між ними (ст. 620 ЦК України). Цей спосіб у теорії цивільного права називають реальним виконанням зобов'язання. Він застосовується на вимогу кредитора [5, с. 15].

Узагальнюючи зазначене, слід відмітити, що дослідження питань інституту захисту цивільних прав та інтересів, а зокрема способів їх захисту, є багатогранним явищем, яке потребує подальшого вивчення в науковій літературі.

Література:

1. Бородовський С.О. Дослідження інституту способів захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів в юрисдикційній діяльності / С.О. Бородовський // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2014. – № 5. – С. 67 – 85.
2. Венедіктова І. Нормативне закріплення положень щодо охоронюваного законом інтересу в Цивільному кодексі України / І. Венедіктова // Право України. – 2014. – № 2. – С. 80 – 87.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Мацегорін О.І. Поняття та зміст захисту цивільних прав / О.І. Мацегорін // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 3. – С. 143 – 146.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. В.М. Коссака. – К.: Істина, 2004. – 976 с.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.